УДК 303.6:324(477)

Оксамитна С.М., Хмелько В.Є.

РЕГІОНАЛЬНИЙ ПОДІЛ УКРАЇНИ НА ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ 2004: ГЕНДЕРНІ, ВІКОВІ ТА ОСВІТНІ ВІДМІННОСТІ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ПРЕФЕРЕНЦІЙ

Зміст статті стосується того, як склалася політична регіоналізація України під час останнього туру президентських виборів 2004 року, а також відмінностей в електоральних уподобаннях тих категорій виборців різних регіонів, що відрізняються за статтю, віком та рівнем освіти. Аналіз ґрунтується на даних екзит-полу, здійсненого під час виборів спільно Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) та соціологічною службою Центру ім. Разумкова. Розподіл голосів, поданих під час переголосування другого туру президентських виборів за В. Ющенка і В. Януковича, показав, що цей розподіл тою чи тою мірою залежав від статі виборців, їхнього віку, рівня освіти та регіону проживання. Проте рівень залежності розподілу голосів від різних соціально-демографічних характеристик не є однаковим. Розподіл виборців на прихильників В. Ющенка і прихильників В. Януковича найменше був пов'язаний з рівнем їхньої освіти, дещо більше – з їхніми статтю та віком. У багато разів більше вибір між двома кандидатами був пов'язаний з регіоном проживання виборців.

Як відомо, за результатами останнього туру президентських виборів минулого року виявилося, що Україна поділилася на дві частини: ту, де за В.Ющенка проголосувало значно більше виборців ніж за В.Януковича, та ту, де, навпаки, за В.Януковича проголосувало значно більше виборців ніж за В.Ющенка. Причому Ющенко отримав перевагу у північних та західних областях України, а Янукович у південних та східних.

Враховуючи пропорції розподілу голосів, поданих за кожного з кандидатів у суміжних областях, всі ті області України, де переміг В.Ющенко (і де мешкає 52% дорослого населення країни), ми умовно поділяємо на такі два регіони:

Західний, до якого ми відносимо вісім найзахідніших областей - Волинську, Рівненську, Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську, Хмельницьку, Закарпатську і Чернівецьку (це 22% виборців); та ***Центральний,*** який складають Житомирська, Вінницька, Кіровоградська, Черкаська, Полтавська, Сумська, Чернігівська, Київська області і місто Київ (це 30% виборців).

За тим же принципом всі ті області України, де переміг В.Янукович, ми, у свою чергу, поділяємо на такі два регіони: ***Південний,*** якій складають Дніпропетровська, Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька області і Крим (це 27% виборців); та ***Східний,*** до якого

відносимо три найсхідніші області - Харківську, Донецьку і Луганську (це 21% виборців). Розподіли голосів в кожному з регіонів в останньому турі президентських виборів представлені у таблиці 1.

Таблиця 1. Офіційні результати голосування у третьому турі президентських виборів у чотирьох регіонах України (26.12.04, у відсотках від числа поданих голосів)

	Західний	Центральний	Південний	Східний	Україна загалом
За Віктора Ющенка	**87.9**	**75.7**	27.1	*10.5*	51.8
За Віктора Януковича	*9.6*	20.3	**67.4**	**86.3**	44.1
Проти обох та недійсні бюлетені	2.5	4.0	5.4	5.2	4.1
Загалом	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Як видно з даних, наведених у таблиці, серед усіх виборців ***найбільшу частку голосів за В. Ющенка і найменшу за В.Януковича віддали виборці Західного регіону, а найбільшу частку голосів за В.Януковича і найменшу за В. Ющенка – виборці Східного регіону.*** Причому, відмінності між Західним та Східним регіонами за поширеністю в них прихильності до обох кандидатів – перевага майже 78% на користь В.Ющенка у Західному регіоні та майже на 76% на користь В. Януковича у Східному регіоні – перевершили регіональні відмінності, які спостерігалися на будь-яких з попередніх президентських виборів в Україні.

Водночас досить помітно відрізнялися один від одного і суміжні регіони. Так, в Південному регіоні В.Ющенко отримав майже на 17% більше голосів ніж у Східному, а в Західному - ще на 12% більше ніж у Центральному. З іншого боку, В.Янукович у Центральному регіоні отримав майже на 11% більше ніж у Західному, а у Східному регіоні - практично на 19% більше ніж у Південному.

Таким чином, за виокремленими регіонами України у розподілах голосів між двома кандидатами спостерігалося стале співвідношення: ***чим західніше регіон, тим більше виборців голосувало за В. Ющенка і тим менше - за В.Януковича, і навпаки*** (рис.1)**.**

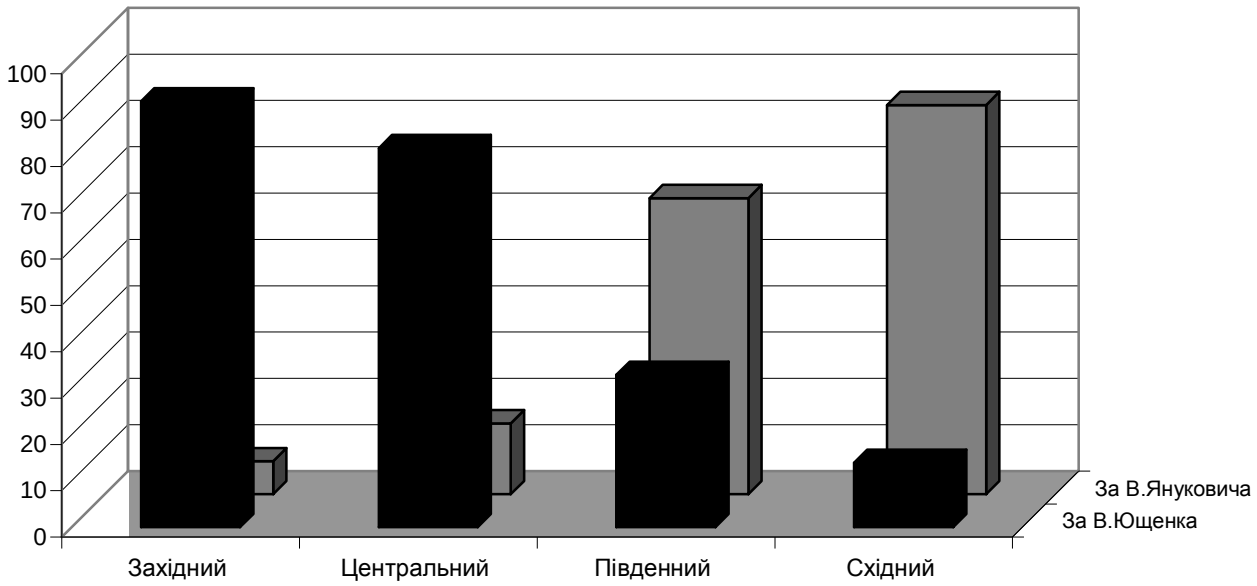

Рис.1. Відсотки голосів, отриманих В.Ющенком і В.Януковичем у чотирьох регіонах України

Метою цієї статті є аналіз того, як склалася політична регіоналізація України під час останнього туру президентських виборів 2004 року, а також вияв відмінностей в електоральних уподобаннях тих категорій виборців різних регіонів, що відрізняються за статтю, віком та рівнем освіти.

Цей аналіз базується на даних екзит-полу, здійсненого у третьому турі виборів спільно Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) та соціологічною службою Центру ім. Разумкова. Опитування було проведено на виході з 458 виборчих дільниць інтерв'юерами цих двох організацій, які опитали близько 29 тисяч (28 745) виборців, відібраних за незалежними вибірками, репрезентативними для дорослого населення України (віком від 18 років) в усіх областях, Автономній республіці Крим та місті Києві.

Загальний розподіл голосів у останньому турі президентських виборів серед гендерних категорій показує, що електоральні преференції чоловіків і жінок стосовно кожного з кандидатів помітно відрізнялися (таблиця 2). Ми можемо говорити про певний гендерний розрив (gender gap) в електоральній поведінці. Серед чоловіків прихильників В.Ющенка було більше, ніж серед жінок, на 5%, а прихильників В.Януковича, навпаки, менше майже на 6% (відмінності статистично значимі на рівні $p < 0{,}01$). В результаті, ***серед чоловіків прихильників В.Ющенка було більше, ніж прихильників В.Януковича, майже на 22%, а серед жінок – лише на неповних 11%.***

Таблиця 2. Розподіл голосів за гендерними категоріями виборців (%)

	Чисельність опитаних	За В.Ющенка	За В.Януковича	Проти обох	Разом
Чоловіки	13016	59.6	37.9	2.5	100.0
Жінки	15229	54.3	43.5	2.2	100.0

Хоча співвідношення голосів, які чоловіки і жінки віддали В.Ющенку і В.Януковичу, залежало від їхнього віку і рівня освіти, але в усіх вікових категоріях і за усіма рівнями освіти чоловіки віддавали перевагу В.Ющенку частіше, ніж жінки. З цього логічно зробити висновок, що в результаті усієї передвиборної боротьби чоловіки виявилися більше, ніж жінки, сприйнятливими до позиції В.Ющенка і його команди. Жінки ж виявилися більш сприйнятливими до пропаганди, яку вели тодішні владні і провладні політичні сили проти В.Ющенка і на підтримку В.Януковича.

Для того, щоб прояснити, з чим це може бути пов'язано, ми провели додатковий аналіз і з'ясували, що дещо підвищена схильність жінок позитивно сприймати кандидатуру Януковича спостерігалася не в усій Україні. Так, в Західному і Центральному регіонах частка голосів, яку віддали В. Януковичу жінки, перевищувала відповідну частку голосів чоловіків менше ніж на один відсоток (на 0,5% та на 0,9%, відповідно), що є статистично незначущою різницею. Отже, у Західно-Центральній частині України жінки фактично були так само мало сприйнятливі до пропаганди за Януковича і проти Ющенка, як і чоловіки (таблиця 3).

Таблиця 3. Розподіл голосів за гендерними категоріями виборців у чотирьох регіонах України (%)

	Чисельність опитаних	***За В.Ющенка***	***За В.Януковича***	***Проти обох***	***Разом***
Західний регіон					
Чоловіки	3170	**92.1**	6.8	1.1	100.0
Жінки	3371	**91.8**	7.3	0.9	100.0
Центральний регіон					
Чоловіки	3948	**82.4**	14.8	2.8	100.0
Жінки	4349	**81.5**	15.7	2.8	100.0
Південний регіон					
Чоловіки	3081	**36.2**	60.5	3.2	100.0
Жінки	3865	30.2	**66.7**	3.1	100.0
Східний регіон					
Чоловіки	2768	**16.0**	81.4	2.6	100.0
Жінки	3597	12.1	**86.0**	1.9	100.0

Інакша ситуація спостерігалася у Південно-Східній Україні. Так, в Південному регіоні жінки віддали В. Ющенку в 1.2 рази меншу частку голосів ніж чоловіки: 30% проти 36%, а в

Східному регіоні – майже на третину менше: 12% проти 16% (обидві різниці статистично значущі на рівні $p < 0,01$). В цій частині України жінки явно були помітно сприйнятливішими ніж чоловіки до позиції В. Януковича та/або до пропаганди проти В.Ющенка.

Подальший аналіз показав також, що серед не всіх поселенських категорій Південно-Східної України жінки віддавали В. Януковичу більшу перевагу ніж чоловіки. Частки голосів, які сільські жінки цієї частини України віддали і В. Ющенку, і В. Януковичу дуже мало відрізняються від часток голосів, які їм тут віддали сільські чоловіки (таблиця 5). А от міські жінки цієї частини України дійсно віддали за В.Януковича помітно більше голосів ніж чоловіки (77% проти 71%; різниця статистично значуща на рівні $p < 0,01$).

Таблиця 4. Розподіл голосів за гендерними категоріями виборців серед міських і сільських виборців Південно-Східної частини України (%)

	Чисельність опитаних	**За В.Ющенка**	**За В.Януковича**	**Проти обох**	**Разом**
Міські виборці					
Чоловіки	4665	26.1	70.8	3.1	100.0
Жінки	5983	20.3	77.3	2.4	100.0
Сільські виборці					
Чоловіки	1193	28.9	68.9	2.2	100.0
Жінки	1497	26.6	70.5	2.9	100.0

Отже, гендерний розрив в електоральній поведінці був характерним в основному лише для міського населення Південно-Східної частини України. Для з'ясування цієї особливості ми перевірили припущення про існування низки соціально-культурних відмінностей між чоловіками та жінками цієї частини України, які могли б вплинути на надання переваги у виборі одного з двох кандидатів. Спираючись на данні багатьох опитувань, проведених КМІС у 2004 році, ми переконалися, що між чоловіками і жінками цієї частини України немає адекватних відмінностей ані за віком, ані рівнями освіти, ані за пропорціями їхнього етнічного чи лінгво-етнічного складу (з урахуванням часток як моноетнічних, так і біетнічних українців і росіян). Лише для однієї нашої гіпотези ми знайшли емпіричне підтвердження.

Як відомо, серед жінок помітно більше, ніж серед чоловіків, є віруючих, і вони частіше відвідують церкви. В той же час відомо, що у православних церков Московського патріархату, які під час передвиборних перегонів дуже помітно підтримували В.Януковича, на Півдні та Сході України значно більше прихильників, ніж у її Західно-Центральній частині. Так за даними КМІС, якщо серед дорослого населення Західно-Центральної України у 2004 році лише близько 15% вважали себе належними до православних церков Московського патріархату, то в Південно-Східній Україні таких було майже вдвічі більше – близько 29%, причому, серед чоловіків лише 19%, а серед жінок – 34%.

Виходячи з цього, ми вирішили перевірити, чи однаковими є гендерні відмінності серед міських та сільських мешканців Південно-Східної України у прихильності, з одного боку, до православних церков Московського патріархату, а з іншого - у прихильності до Української православної церкви Київського патріархату. І якщо ці гендерні відмінності є неоднаковими, то чи не переважає серед міських жінок цього регіону – на відміну від чоловіків – помітна більша прихильність саме до тих церков, що підтримували Януковича?

Відповідні розрахунки показали, що серед селян цього регіону взагалі переважає прихильність до православних церков не Московського, а Київського патріархату (35% проти 17%). Причому різниця у поширеності прихильників тих і тих церков у сільській місцевості є практично однаковою і для чоловіків (це 20%, 33% проти 13%), і для жінок (це 18%, 37% проти 19%). Зовсім інше співвідношення виявилися серед міського населення цього регіону. По-перше, тут дещо більше виявилося прихильників православних церков не Київського, а Московського патріархату (32% проти 25%). А по-друге, - і це головна наша знахідка - ***серед міських жінок різниця у поширеності прихильності до православних церков Московського та Київського патріархатів є суттєво більшою, ніж серед міських чоловіків: серед чоловіків прихильників Московського патріархату лише 21%, і тільки на 2% більше ніж прихильників Київського патріархату, а от серед міських жінок прихильниць Московського патріархату більше 38%, і на 10% більше ніж прихильниць Київського патріархату***.

Цей результат дає підстави аргументовано припускати, що наявності гендерного розриву у результатах голосування на минулих президентських виборах Україна має завдячувати політичній діяльності на її території Московського патріархату.

Далі ми провели порівняльний аналіз розподілів голосів виборців серед п’яти вікових категорій виборців, виділених також за даними екзит-полу в останньому турі президентських виборів. (Відповідні дані представлені в таблиці 5). Проведений аналіз показав, що розподіл голосів між В.Ющенком і В.Януковичем дуже мало залежав від віку виборців.

Таблиця 5. Розподіл голосів серед п’яти вікових категорій виборців (%)

	Чисельність опитаних	**За В.Ющенка**	**За В.Януковича**	**Проти обох**	**Разом**
18-29 років	5747	57.3	39.6	3.1	100.0
30-39 років	5290	59.5	37.8	2.6	100.0
40-49 років	6156	58.4	39.3	2.3	100.0
50-59 років	5533	54.6	43.2	2.2	100.0
60 років і більше	5567	53.4	45.2	1.5	100.0

Відносно найбільша різниця в голосуванні людей різних вікових категорій виявилася між виборцями найпродуктивнішого віку (30-39 років) та найстаршими виборцями (60 років і більше). Перші віддали за В. Ющенка більше голосів ніж другі (59% проти 53%), а за В.Януковича, навпаки, менше (38% проти 45%). Обидві відмінності є статистично значущими (на рівні $p < 0{,}01$).

Загалом же, для виборців від 30 років і старше зафіксована чітка лінійна залежність: ***чим виборці старші 40 років, тим більше з них голосувало за В. Януковича і тим менше за В. Ющенка.*** Відповідні коефіцієнти кореляції (Пірсона), що характеризують цей зв'язок, для голосів поданих за В.Ющенка та за В.Януковича дорівнюють: $r_{YU} = -0{,}96$ та $r_{YA} = +0{,}98$. Але при цьому навіть серед найстаршої вікової категорії В.Ющенко отримав все ж таки більше голосів ніж В.Янукович (різниця у на 8% є статистично значущою на рівні $p < 0{,}01$).

Відмітимо, що ці співвідношення у розподілах голосів виборців різного віку для України в цілому фактично склалися через відповідні розподіли голосів лише у двох регіонах – Центральному і Південному, в той час, як у Західному і Східному регіонах спостерігалися якісно інші співвідношення. (Відповідні дані наведені у таблиці 6). Так, у Західному регіоні найбільший відсоток голосів за В. Ющенка і найменший за В.Януковича віддали виборці віком не від 30 до 39 років, а виборці молодші 30 років та виборці віком від 40 до 49 років. І в цьому регіоні не спостерігалося якоїсь послідовності у пропорціях голосів, поданих за кандидатів виборцями суміжних вікових категорій.

У Східному ж регіоні відносно найбільший відсоток голосів за В. Ющенка та найменший за В.Януковича фактично віддали виборці трьох вікових когорт – віком від 30 й до 59 років. А від найстарших та наймолодших виборців Східного регіону В.Ющенко отримав найменші частки голосів, а В.Янукович, відповідно, - найбільші.

Таблиця 6. Розподіл голосів серед п'яти вікових категорій виборців у чотирьох регіонах України (%)

	Чисельність опитаних	*За В.Ющенка*	*За В.Януковича*	*Проти обох*	*Разом*
Західний регіон					
18-29 років	1425	**93.2**	**5.3**	1.5	100.0
30-39 років	1265	91.8	6.9	1.3	100.0
40-49 років	1475	**92.9**	**6.2**	0.9	100.0
50-59 років	1149	89.4	9.7	1.0	100.0
60 років і більше	1274	91.7	7.7	0.6	100.0
Центральний регіон					
18-29 років	1606	83.4	12.8	3.8	100.0
30-39 років	1564	85.4	12.1	2.5	100.0
40-49 років	1774	82.7	14.2	3.1	100.0
50-59 років	1698	79.7	17.9	2.4	100.0
60 років і більше	1702	78.8	19.1	2.1	100.0
Південний регіон					
18-29 років	1420	34.1	61.7	4.2	100.0
30-39 років	1309	36.9	59.5	3.6	100.0
40-49 років	1492	36.3	61.1	2.6	100.0
50-59 років	1409	31.9	64.9	3.2	100.0
60 років і більше	1377	25.0	72.9	2.1	100.0
Східний регіон					
18-29 років	1314	11.6	85.7	2.7	100.0
30-39 років	1162	**15.0**	**81.8**	3.2	100.0
40-49 років	1438	**16.1**	**81.6**	2.3	100.0
50-59 років	1295	**15.1**	**82.9**	2.0	100.0
60 років і більше	1242	10.8	88.5	0.7	100.0

Відносно меншу прихильність до В.Ющенка виборців найстаршої вікової когорти, порівняно з іншими, на нашу думку, можна пояснити тим, що за два місяці до першого туру виборів тодішній уряд на чолі з В.Януковичем прийняв рішення про видачу суттєвих щомісячних доплат до малих пенсій. І багато хто з людей пенсійного та передпенсійного віку сприйняв це – за “допомогою” провладних медіа – як реальне підвищення пенсій. А таке враження не могло у цих не викликати деяких позитивних емоцій у ставленні до керівника уряду, який так “піклується” про найбідніших пенсіонерів.

Подальший аналіз показав, що вибір між двома кандидатами у президенти певною мірою залежав і від рівня освіти виборців. В нашому аналізі ми враховували розподіли голосів у чотирьох освітніх категоріях виборців: з неповною середньою освітою, з повною загальною середньою, із середньою спеціальною та з вищою (неповною чи повною).

Аналіз відповідних даних екзіт-полу у третьому турі виборів засвідчив, що для України в цілому залежність розподілу голосів виборців від рівня освіти є незначною. В основному це пов’язано з тим, що для загальноукраїнського корпусу виборців ця залежність, як і залежність від віку, є явно нелінійною. Про це свідчить співвідношення часток голосів, поданих за кожного з кандидатів виборцями виділених освітніх категорій. (Відповідні дані наведені у таблиці 7).

Таблиця 7. Розподіл голосів виборців чотирьох освітніх категорій (%)

	Чисельність опитаних	За В.Ющенка	За В.Януковича	Проти обох	Разом
Рівні освіти респондентів					
Неповна середня	2989	57.0	41.4	1.6	100.0
Повна загальна середня	6174	56.8	40.7	2.4	100.0
Середня спеціальна	10229	54.6	**43.3**	2.1	100.0
Вища (неповна або повна)	8809	**58.7**	38.6	2.8	100.0

Серед усіх виборців ***відносно найбільшу частку голосів за В. Ющенка і найменшу за В.Януковича віддали виборці з вищою освітою, а відносно найбільшу частку голосів за В.Януковича і найменшу за В. Ющенка – виборці із середньою спеціальною освітою*** (відмінності статистично значущі на рівні $p < 0{,}001$).

В той же час варто зазначити, що така загальна тенденція має суттєві гендерні відмінності. Так, ***лише для жінок наявність вищої освіти помітно вплинула на різну прихильність до кандидатів***. У порівнянні з жінками з нижчими рівнями освіти жінки з вищою освітою віддали відносно найбільшу частку голосів В.Ющенку і найменшу – В.Януковичу. (Відповідні дані наведені в таблиці 8.) Стосовно ж чоловіків подібної тенденції не виявлено. Практично такий самий відсоток голосів як від чоловіків з вищою освітою В. Ющенко отримав і від чоловіків з неповною і повною загальною середньою освітою, а В. Янукович – від чоловіків із неповною середньою освітою (відповідні відмінності статистично незначущі на рівні $p = 0{,}05$).

Таблиця 8. Розподіл голосів виборців чотирьох освітніх категорій серед чоловіків і жінок (%)

	Чисельність опитаних	За В.Ющенка	За В.Януковича	Проти обох	Разом
Рівень освіти чоловіків					
неповна середня	1355	60.8	37.4	1.7	100.0
повна загальна середня	3046	60.1	37.5	2.4	100.0
середня спеціальна	4549	57.7	40.2	2.1	100.0
вища (неповна або повна)	3949	60.9	36.0	3.1	100.0
Рівень освіти жінок					
неповна середня	1609	53.8	44.6	1.6	100.0
повна загальна середня	3080	53.7	43.9	2.3	100.0
середня спеціальна	5610	52.1	45.8	2.1	100.0
вища (неповна або повна)	4806	57.1	40.4	2.5	100.0

З іншого боку, ***лише серед чоловіків виборці із середньою спеціальною освітою віддали відносно найменшу частку голосів за В. Ющенка і найбільшу за В. Януковича***. Частки ж голосів, відданих жінками із середньою спеціальною освітою за обох кандидатів не відрізнялися статистично значуще від часток голосів жінок з нижчими рівнями освіти.

Таким чином, те, що в останньому турі президентських виборів саме виборці з вищою освітою дали В. Ющенку відносно найбільшу частку голосів, а В.Януковичу - найменшу, було

зумовлено суттєво різною прихильністю до кандидатів саме ***жінок з вищою освітою.*** А те, що при цьому відносно найбільшу частку голосів за В. Януковича і найменшу за В. Ющенка віддали виборці із середньою спеціальною освітою було зумовлено суттєво різною прихильністю до кандидатів саме ***чоловіків із середньою спеціальною освітою.***

Суттєві відмінності - у порівнянні із загальноукраїнськими розподілами голосів виборців з різними рівнями освіти - спостерігалися у виокремлених регіонах України (відповідні дані наведені в таблиці 9). Так, лише у Південному і Східному регіонах відносно найбільшу частку голосів за В. Ющенка і відносно найменшу за В.Януковича віддали виборці з вищою освітою. І у жодному з чотирьох виокремлених регіонів не зафіксовано випадку, щоб відносно найменшу частку голосів за В. Ющенка і найбільшу за В. Януковича подали виборці саме із середньою спеціальною освітою. Більше того, ***у Західному регіоні відносно найменшу частку голосів за В.Ющенка і відносно найбільшу за В.Януковича віддали виборці саме з вищою освітою.***

Ми перевірили припущення, чи не пов'язано це з тою обставиною, що в Україні серед фахівців з вищою освітою (порівняно з іншими освітніми категоріями) більше російськомовних українців і росіян. Але за даними КМІС ця тенденція хоча і має місце у Західному регіоні, але не тільки не більшою, а, навіть, меншою мірою ніж, наприклад, у суміжному Центральному регіоні. Так, якщо в Західному регіоні серед людей з вищою освітою російськомовних на 5% більше, ніж серед тих, хто має середню спеціальну освіту, то у Центральному регіоні така відмінність сягає 18%, але це не зробило виборців з вищою освітою відносно найбільш прихильними до підтримки В.Януковича.

Таблиця 9. Розподіл голосів виборців чотирьох рівнів освіти у чотирьох регіонах України (%)

	Чисельність опитаних	*За В.Ющенка*	*За В.Януковича*	*Проти обох*	*Разом*
Західний регіон					
неповна середня	811	94.0	5.4	0.6	100.0
повна загальна середня	1541	92.4	6.7	0.9	100.0
середня спеціальна	2347	92.8	6.3	0.9	100.0
вища (неповна або повна)	1805	**89.6**	**9.0**	1.5	100.0
Центральний регіон					
неповна середня	882	82.2	15.2	2.6	100.0
повна загальна середня	1958	80.7	16.2	3.1	100.0
середня спеціальна	2899	82.8	14.6	2.6	100.0
вища (неповна або повна)	2564	81.6	15.6	2.8	100.0
Південний регіон					
неповна середня	651	25.9	71.4	2.7	100.0
повна загальна середня	1395	27.5	68.9	3.6	100.0
середня спеціальна	2540	29.6	67.5	2.9	100.0
вища (неповна або повна)	2398	**41.4**	**55.3**	3.3	100.0

Східний регіон					
неповна середня	643	7.0	92.4	0.6	100.0
повна загальна середня	1280	9.1	88.9	1.9	100.0
середня спеціальна	2443	10.6	87.7	1.7	100.0
вища (неповна або повна)	2042	**22.7**	**73.9**	3.4	100.0

Якихось інших статистично значущих особливостей у розподілах голосів виборців з різними рівнями освіти ані в Західному, ані в Центральному регіонах не спостерігалося. А от у Південному і Східному регіонах дуже явно виявилася залежність розподілу голосів між кандидатами від рівня освіти виборців: ***чим вище рівень освіти виборців, тим менше з них голосувало за В.Януковича, і навпаки – тим більше з них голосувало за В. Ющенка.***

Таким чином, наш аналіз розподілів голосів, поданих при переголосуванні другого туру президентських виборів за В. Ющенка і В. Януковича, показав, що цей розподіл тою чи іншою мірою залежав і від статі виборців, від їхнього віку, рівня їхньої освіти та регіону проживання. Але рівень залежності розподілу голосів від різних соціально-демографічних характеристик не є однаковим. Підсумкові розрахунки величин математико-статистичного коефіцієнту Крамера *V,* який у цьому випадку дозволяє адекватно порівнювати рівень кореляційного зв'язку розподілу голосів між кандидатами з розподілом виборців за чотирма розглянутими характеристиками, наведені у таблиці 10.

Таблиця 10. Зв'язок розподілу голосів між кандидатами
із розподілами виборців за статтю, віком, освітою і регіонами

Соціально-демографічні характеристики	Коефіцієнт Крамера V
Регіон проживання	0.66
Стать	0.06
Вік	0.05
Освіта	0.04

* Усі коефіцієнти статистично значущі на рівні $p < 0{,}001$.

Наведені в таблиці дані показують, що розподіл виборців на прихильників В. Ющенка і прихильників В. Януковича найменше був пов'язаний з рівнем їхньої освіти, і ненабагато більше - їхніми статтю та віком. У багато разів більше вибір між двома кандидатами був пов'язаний з регіоном проживання виборців.

Варто зазначити, що подібна тенденція спостерігалася і щодо ставлення населення країни до низки інших питань, зокрема зовнішньополітичних, бажаних відносин України з Росією та із Заходом. Так, за даними опитування, проведеного КМІС перед останнім туром

виборів, явно видно наскільки різним є ставлення мешканців різних регіонів щодо бажаної орієнтації України на зближення з Росією чи Заходом (таблиця 11).

Таблиця 11. Ставлення у регіонах до відносин з Росією та із Заходом (%)

Чому б Ви надали перевагу: щоб у керівництві Україною були політики, які орієнтуються на зближення…	**Чотири регіони України**				**Україна в цілому**
	Західний	**Центральний**	**Південний**	**Східний**	
...виключно чи скоріше з Росією, аніж із Заходом,	6.8	21.4	46.8	63.2	33.8
...рівною мірою і з Росією, і з Заходом,	52.4	55.1	44.2	30.9	46.5
...виключно чи скоріше з Заходом, аніж з Росією,	36.6	15.9	4.1	2.0	14.4
...чи ні з Росією, ні із Заходом?	1.1	3.3	1.7	1.6	2.0
Важко сказати	3.1	4.3	3.3	2.3	3.3
РАЗОМ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* За вибіркою, репрезентативною стосовно дорослого населення України віком від 18 років, опитано під час виборчої кампанії,

Отже, найсуттєвішим постає питання, – з якими саме характеристиками мешканців різних регіонів України найбільше пов'язана та політична поляризація України, що так помітно, - і вже протягом десяти років, - виявляється під час виборів керівництва країни.

Наш аналіз показав, що пошук відповіді на це питання потребує врахування інших соціальних параметрів, тих, які не збиралися під час екзіт-полу. І як можна припустити, виходячи з деяких вже опублікованих досліджень [1], в першу чергу необхідно залучити до аналізу данні стосовно регіональних особливостей лінгво-етнічної структури України.

Svitlana Oksamytna, Valeriy Khmelko

REGIONAL DIVISIONS OF UKRAINE IN THE 2004 PRESIDENTIAL ELECTIONS: GENDER, AGE AND EDUCATIONAL DIFFERENCES OF ELECTORAL PREFERENCES

The article focuses on political regionalism in Ukraine during the last round of the 2004 presidential elections and on electoral differences across Ukraine's regions according to voter's gender, age and level of education. The analysis is based on the data from the exit poll conducted during the third round of elections. It is showed that voter preferences depend on voters' gender, age, level of education and region of residence. However, the strength of the relationship between the voter preferences and different socio-demographic characteristics is not the same. The data show that the weakest association is observed between the voting preferences and the level of education. Association between the voter preferences and their gender and age is somewhat stronger. The region of residence plays a much stronger role in determining the choice between the two candidates during the last round of the 2004 presidential elections.

1. Хмелько В.Є. Лінгво-етнічна структура України: регіональні особливості і тенденції змін за роки незалежності // Наукові записки НаУКМА. "Соціологічні науки". – 2004. – Т. 32. С. 3-15.